

Genealogijos ir vietos istorijos tyrimų galimybės Panevėžio krašte (metrikų knygų duomenimis)

Vytenis Bagdonas

Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugija
Kauno g. 10-5, LT-03214, Vilnius
El. paštas: vytenis.bagdonas@genealogija.lt

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami Panevėžio krašto bažnyčiose išlikę genealoginės informacijos ištekliai – krikštų, santuokų, mirčių, gyventojų surašymų knygos. Remiantis šių knygų duomenimis apžvelgiamos dažniausiai pasikartojančios pavardės skirtingose Panevėžio krašto teritorijose. Pateikiamos galimos pavardžių kilmės versijos, ieškoma jų sąsajų su vietovių pavadinimais. Pristatomos išleistos kraštotyrinės knygos, atspindinčios genealoginių paieškų pagal pavardes tyrimų galimybes Panevėžio krašte. Supažindinama su nauja genealoginių tyrimų kryptimi – genetinė genealogija, jos tyrimų reikšme ir galimybėmis.

Reikšminiai žodžiai: bažnyčių metrikos, genealogija, genetika, pavardžių kilmė.

The Possibilities for Genealogy and Local History Research in the Panevėžys Region

Summary. The article explores the surviving genealogical information resources of Panevėžys churches – christening, marriages, deaths, and popu-

Received: 21/3/2019. Accepted: 6/6/2019

Copyright © 2019 Vytenis Bagdonas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

lation censuses. On the basis of the data provided in these books, repeating common names in different areas of the Panevėžys are overviewed. The origin of family names and their territorial linkage are suggested. Published ethnographic books are featured to reflect the availability of the genealogical research in Panevėžys vicinity. Relevant name correlations are drawn using Lithuanian State documents, such as the archives of the nobility. A new study of genetic genealogy is introduced, its value to research, and a spectrum of open possibilities it offers for solving otherwise complex kin puzzles. With good judgement and analysis, the reader may find the approach taken here encouraging to further explore the expatriates and peoples with relation of Lithuanian ancestry of the 19th–20th c.

Keywords: *Church metrics, genealogy, genetics, origins of names.*

Genealoginių išteklių paieškos Panevėžio krašte

Lietuvoje giminystės ryšių dažniausiai buvo aptinkama lokaliuose vietovėse, tačiau nėra atliktus tyrimus siejančių pavardžių sklaidos, jų kilmės ir vietovių sąsajų. Tiriant Panevėžio krašto bažnyčių archyvus, galima nustatyti XVIII–XX a. pr. esančių pavardžių ir vietovių sąsajas bei ribas. Vietos istorija daugeliu atvejų galėjo nulemti pavardžių atsiradimą tam tikroje teritorijoje. Pavyzdys yra paslaptingas Liaudos kraštas, reikėtų dar daugiau, nei dabar yra, išsamių tyrimų ir rimtos jų analizės. Tam darbui nemaža medžiagos galima rasti Lietuvos valstybės istorijos archyve. Negalima pamiršti, kad ne tik metrikų įrašai, bet ir įvairūs dokumentai – įvairios dalykinės bylos, surašinėjimai, surašymai – yra išlikę ir saugomi dažnoje krašto bažnyčioje.

Kol valstybės institucijos nesutaria dėl tolesnių veiksmų plano siekiant išsaugti istorines krikšto, santuokos, priešsantuokinės, mirties, gyventojų surašymų knygas, vietiniai krašto paveldo puoselėtojai stengiasi visus šiuos įrašus padaryti prieinamus virtualioje erdvėje ir knygas, parašytas genealogine tema, dovanoti bibliotekoms. Virtualioje erdvėje atsiradusius įrašus naudoti yra prieinamiau ne tik krašto gyventojams, bet ir išeiviams iš Lietuvos.

Galėtume atlikti daug mokslinių tyrimų genealogijos, medicinos istorijos ir statistikos srityse, jeigu, naudodamiesi šiuolaikinėmis paieškų ir

apdoravimo sistemomis, visą skenuotą informaciją perkeltume į virtualią erdvę.

Genealogijai ir vietos istorijai atsiveria ir nauja tyrimų erdvė – genetiniai tyrimai. Jų kolekcijos svarbios lietuvių tautos genofondui išaiškinti remiantis genealogijos, genetikos ir istorijos pagrindais.

Šio darbo tikslas – siekiant pažinti vietos istoriją, reikia išnagrinėti Panevėžio krašto genealogijos išteklius, o tam buvo numatyti šie uždaviniai:

1. Pateikti informaciją apie Panevėžio krašto Romos Katalikų Bažnyčiose (RKB) esančias metrikas.
2. Išanalizuoti pavardžių kilmę ir sąsajas su vietovėmis.
3. Supažindinti su genetiniais tyrimais ir jų galimybėmis genealogijos srityje.

Daug informacijos sukaupta ir saugoma Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA), tačiau Panevėžio krašte esančių miestelių bažnyčios taip pat išsaugojo nemaža įrašų, liudijančių žmonių istorijas, jų krikštus, santuokas, mirtis ir apgyvendintas teritorijas. Jose esančios pirmosios Romos Katalikų bažnyčios istoriniuose šaltiniuose minimos įvairiais laikotarpiais. Pirmoji Krekenavos bažnyčia (remiantis žinomais istoriniais šaltiniais) pastatyta 1419 metais; Ramygalos bažnyčia – XVI a. pradžioje; Raguvos – apie 1570–1590 metus, Smilgių – XVII a. antroje pusėje, Geležių (Naudvario) žinoma nuo 1646 metų, Naujamiesčio – nuo 1689 m., Pajstrio – nuo 1697 m., Upytės – nuo 1742 m., Ėriškių – nuo 1754 m., Miežiškių – nuo 1782 m., o Karsakiškio – nuo 1803 metų¹. Prie minėtų bažnyčių reikėtų priskirti šiuo metu Kupiškio dekanatui priklausančią Subačiaus Švč. Trejybės bažnyčią, taip pat Pumpėnų Švč. M. Marijos Škaplierinės ir Pušaloto Šv. apašt. Petro ir Povilo bažnyčias, priklausančias Pasvalio dekanatui. Jose esantys įrašai nurodo, kokių giminių gyventa ir pavardžių būta skirtingose parapijose. Šiam straipsniui parengti buvo analizuojamos LVIA esančios bylos, Pušaloto ir Pumpėnų metrikai pasiekiami internetu, taip pat Karsakiškio, Subačiaus, Ramygalos, Raguvos, Naujamiesčio, Smilgių, Krekenavos bažnyčių metrikai, esantys jų archyvuose.

¹ BOČIULYTĖ, Asta; JUKNEVIČIUS, Petras. *Panevėžio rajono bažnyčios*. Panevėžys, 1995, p. 4–27.

Panevėžio krašto bažnyčių archyvuose likusios metrikų knygos

Tiriant Pušaloto Šv. apašt. Petro ir Povilo bažnyčią, joje atrandami genealoginiai ištekliai siekia 1672 metus. Joje surastos (rašytos iki XX a. pradžios) šios krikštų knygos: 1672–1682, 1674–1679, 1705–1722, 1715–1753, 1772–1779, 1779–1802, 1802–1814, 1814–1822, 1822–1828 ir 1835–1846 metų; santuokų knygos, išlikusios iš 1786–1810, 1810–1819, 1819–1827, 1835–1848 metų; gyventojų surašymų knygos – iš 1837, 1844, 1853, 1854 ir 1889 metų, o kelios bažnyčios raštų knygos datuojamos 1785–1803, 1803–1814 ir 1821–1823 metais. XIX a. Pušaloto bažnyčios metrikai iš kitų aplink Panevėžį esančių parapijų išsiskiria gyventojų, kurių pavardės Garnys, Garšva, Glušokas, Nevronis, Tamošiūnas, Šidagys, Židonis, gausa. Tikėtina, kad gyventojai kaimuose kūrėsi giminėmis. Štai Garšvų 1854 metais Jaciūnų kaime paminėtos šešios šeimos, Nevronių (Papiškio k.) minimos aštuonios šeimos². Garnių, Židonių ir Šidagių kaimų galima rasti dabartiniame Lietuvos žemėlapyje.

Kitoje nei Pušalotas, Lėvens upės pusėje įsikūrusi Pumpėnų parapija. Iki 1910 metų, kol nebuvo pastatyta Paįstrio bažnyčia, visi šio krašto žmonės priklausė Pumpėnų parapijai, tad ir metrikos buvo rašomos Pumpėnų bažnyčioje³. Būtent ji išsaugojo šešias 1768–1799, 1797–1810, 1810–1832, 1827–1831, 1831–1837 ir 1837–1848 metų krikštų knygas; taip pat liko keturios 1769–1798, 1797–1827, 1827–1836, 1837–1848 santuokų ir dvi 1804–1829 bei 1836–1861 metų bažnytinių raštų knygos. Pumpėnų parapijoje buvo paplitusios Adiklių, Aleksandravičių, Cedronų, Kriaučiūnų, Nevulių, Stokių, Storastų Valkūnų, Vareikų pavardės⁴, o kai kurių, būtent Adiklių, Aleksandravičių, Kriaučiūnų ir Stalilionių giminių medžiai siekia XVIII a. pabaigą⁵. Kriaučiūnų pavardė galėtų būti siejama ne tik su kriaučiumi, bet ir su Paįstrio seniūnijoje esančiu Kriaučiūnų kaimu. Netoliese esantis Stalilioninės kaimas savo pavadinimu labai artimas Stalilionių pavardei. Pušaloto ir Pumpėnų bažnytinių archyvų suskaitmeninimu ir įkėli-

² *Parapijiečių sąrašas*. 1854, p. 3–5, 18–19. Pušaloto Šv. apašt. Petro ir Povilo bažnyčios archyvas.

³ *Kur Jstros pievomis virvena*. Sudarytojai Bronius Mažylis, Stasė Mikeliūnienė. Panevėžys, 2010, p. 170–171.

⁴ *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Pumpėnų Švč. M. Marijos Škaplierinės bažnyčios archyvas.

⁵ STALILIONIS, Algimantas. *Mūsų šaknys*. Panevėžys, 2016, p. 11, 115.

mu į viešąją erdvę pasirūpino Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos darbuotojai⁶.

Karsakiškio ir Geležių bažnyčiose XIX a. buvo registruojami tik gimimai ir mirtys, o visos santuokos vykdavo Subačiaus arba Panevėžio bažnyčiose. Šiuo metu Karsakiškyje galime rasti 1806–1833, 1835–1850, 1851–1859 metų gimimų ir 1835–1849 bei 1852–1885 metų mirčių knygas. Geležių bažnyčioje yra išlikusios 1827–1830, 1830–1838, 1840–1848, 1851–1858 metų gimimo knygos⁷. Čia savo šaknų gali ieškoti Pauliukų, Skupų, Sarapų ir Vidugirių giminės. Su Karsakiškio ir Geležių parapijos ribomis susijungęs Subačius išsaugojo nuo 1821 iki 1864 metų rašytus bažnytinius gimimo metrikus, keturias 1827–1830, 1839–1847, 1847–1856 ir 1856–1867 metų priešsantuokinių apklausų, dvi 1848–1857 ir 1857–1864 metų santuokų bei dvi 1827–1836 ir 1848–1858 metų mirčių knygas. Jos visos viešoje erdvėje neprieinamos. Skirtingai nei kitose parapijose, čia gana dažnai minimos Breivių, Kopūstų, Mičiūdų, Stašių, Šateikų ir Žukų pavardės – šių giminių genealoginius medžius galime atsekti iki XVIII a. vidurio⁸.

Neišliko Miežiškių Švč. Mergelės Marijos ir Velykių Šv. apašt. Andriejaus bažnytinių archyvų. Ramygalos Šv. Jono krikštytojo bažnyčioje saugomi nuo 1807 metų iki 1864 metų (10 knygų) krikštų įrašai, santuokų ir priešsantuokinių knygų – nuo 1779 metų (iš viso 18 knygų), o mirčių – nuo 1778 iki 1858 metų (6 knygos)⁹. Raguvo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje rastas 1888 metų gyventojų surašymas. Jame minimos Baltušnikų, Blynų, Sargautų pavardės, XIX a. išskirtinai būdingos Raguvo ir Miežiškių teritorijai¹⁰.

Verta paminėti Naujamiesčio bažnyčios archyve rastą Upytės Šv. Karolio Boromėjaus krikštų su 1285 įrašais knygą, apimančią 1773–1814 metus. Jos viršelyje nurodomas numeris 5, greičiausiai reiškiantis, kad jau surašyta 5-oji Upytės bažnyčioje knyga. Daugiau žinomų metrikų knygų, siekiančių

⁶ [Pušaloto, Pumpėnų Romos katalikų bažnyčių metrikų knygos]. Iš Pasvalia: Dokumentai [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: < [http://www.pasvalia.lt/dokumentai/?type\[\]=metriku-knyga](http://www.pasvalia.lt/dokumentai/?type[]=metriku-knyga) >.

⁷ *Krikštų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Karsakiškio Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčios archyvas.

⁸ *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Subačiaus Švč. Trejybės bažnyčios archyvas.

⁹ *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Ramygalos Šv. Jono krikštytojo bažnyčios archyvas.

¹⁰ *Parapijiečių sąrašas*. 1888, p. 3, 30. Raguvo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios archyvas.

XX a., Upytės bažnyčioje neiškilo. Prie Upytės, o tuo pačiu Naujamiesčio Šv. apašt. Mato parapijos knygų išsaugojimo prisidėjo ilgametis Naujamiesčio kunigas Jonas Jurgaitis (1917–1997), tarnavęs Dievui ir žmonėms 1943–1947 ir 1968–1997 metais. Naujamiesčio bažnyntinius įrašus studijavo ir monografiją remdamasi metrikomis apie savo giminę išleido Stasė Raudonienė. Autorė teigia: „Mano knygos pagrindą sudaro tiksliausia ir sąžiningiausia praeities liudininė – keletą šimtmečių kurta įvairiakalbė bažnytinė metrika.“¹¹ Autorės knygoje išnagrinėta Čiūrų kaime gyvenusi Čiūrų ir Zopelių giminė. Minimos ir tam kraštui būdingos Augustinavičių, Grigų, Valaičių, Vasiliauskų giminės. Apie šalia Naujamiesčio esantį Pakalniškių kaimą ir jo istoriją Lietuvos kontekste rašo Ona Giedrutė-Butkienė: „XVIII a. Pakalniškių gyventojai buvo palikuonys daug vargo patyrusių mūsų protėvių kartų, kurioms teko ištvirti visas XVI–XVII a. negandas: nuolat vykusius karus, LDK suirimą 1795 m., bado ir maro rykštes. Mūsų protėvių vardus ir pavardes, dažniausiai kilusias iš tėvavardžių, pravardžių ir vietovardžių, surandame išsaugotose to laikotarpio Lietuvos bažnyčių parapijiečių metrikų knygose.“¹² Naujamiesčio bažnytinių metrikų archyve galime rasti krikštų knygas, nepertraukiamai rašytas nuo 1721 iki 1859 metų – iš viso 13 knygų. Santuokų ir priešsantuokinių apklausų liko 7 knygos, nuo 1736 iki 1859 metų. Išlikusios 5 knygos, apimančios 1772–1857 metus, mirties knygos bei 1736, 1844, 1849–1858 ir 1871–1889 metų gyventojų surašymo knygos. Naujamiesčio bažnyčioje genealoginiams ir istoriniams tyrimams išsaugota per 70 knygų, apimančių 1721 iki 1900 metus. Čia galime rasti daug Klikūnų, Lėpų, Mikalajūnų ir Leščinskų giminių. Šiose apylinkėse gyvenusių Klikūnų giminės medis siekia 1750 metus – šios giminės gyventa Pakalniškių ir Puškonių kaimuose¹³, o Klykūnų kaimai randami Anykščių ir Kazokiškių seniūnijose. Smilgių ir Raguvos bažnyčioje taip pat minimos Klikūnų giminės pavardės. Tikėtina, kad Smilgiuose ir Naujamiestyje plito ta pati Klikūnų gentis. Bučų iš Papušių kaimo giminės medis siekia 1700 metus. Jų randama ir Panevėžio metrikų įrašuose. Zigmantavičių ir Guokų giminių medžiai siekia XVIII a. vidurį, o paplitimas teritorijoje tarp Nauja-

¹¹ RAUDONIENĖ, Stasė. *Iš praeities dienų*. [Panevėžys], 2013, p. 4.

¹² *Pakalniškių kaimo istorija, 1554–2015*. Parengė Ona Giedrutė-Butkienė. Vilnius, 2015, p. 85.

¹³ *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos. XVIII–XIX a. Naujamiesčio Šv. Mato bažnyčios archyvas*.

miesčio ir Smilgių. Kalbant apie Smilgių Šv. Jurgio bažnyčios archyvą, verta paminėti, kad joje išliko krikštų knygos, vestos nuo 1713 metų, santuokų – nuo 1801, o mirčių – nuo 1793 metų. Parapijos gyventojų surašymai atlikti 1884 ir 1900 metais¹⁴.

Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bazilikos klebono Gedimino Jankūno dėka visos jo parapijoje išlikusios metrikų knygos buvo suskaitmenintos dar prieš 2016 m. gegužės 30 d. pasirašytą susitarimą tarp Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos ir Lietuvos vyskupų konferencijos dėl Lietuvos Katalikų Bažnyčios parapijose esančių metrikų knygų skaitmeninimo¹⁵. Šios knygos yra prieinamos Krekenavos bazilikos ir Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos puslapiuose. Krekenavos bazilika išsaugoja istorines, siekiančias 1638 metus, Krekenavos apylinkėse gyvenusių ir krikštytų žmonių metrikų knygas; susituokusiujų – nuo 1653 metų ir mirusiųjų knygose esančius įrašus nuo 1753 metų. Tarp ankstyviausių įrašytų krikštų galime rasti bajorų Daunoravičių, Dijakevičių, Domaševičių, Giedraičių, Juchnevičių, Kareivų, Koryznų, Liutkevičių, Raicevičių, Petlinskių, Proscėvičių, Žongolavičių giminį krikštytus vaikus. Kai kurios šių bajorų giminės aprašytos ne tik Henrico Senkevičiaus istoriniame romane „Tvanas“ – jų dokumentų randama ir LVIA esančiuose bajorų fonduose.

Pavardžių kilmės paieškos

Norint išgryninti ir išsiaiškinti Liaudos istorinio regiono atsiradimą, verta atkreipti dėmesį į šių tiek smulkių, tiek stambesnių bajorų įsikūrimo, gyvenimo ir kilmės istorijas. Pirmasis šio krašto, kaip Liaudos, paminėjimas yra Livonijos kronikoje 1372 metais¹⁶. Seniausioje Krekenavos bažnyčios 1646 metų krikštų knygoje paminėtas Liaudos kaimas įrodo buvus tokią gyvenvietę. Koryznų (h. Koryzna) giminės bajoriškai dokumentai pasakoja apie 1646 metų birželio 10 dieną Mikalojaus Koryznos, Elijaus sūnaus,

¹⁴ *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos. XVIII–XIX a. Smilgių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas.*

¹⁵ Pasirašytas susitarimas dėl parapijų metrikų knygų skaitmeninimo: Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos informacija. Iš *Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasytas-susitarimas-del-parapiju-metriku-knygu-skaitmeninimo>>.

¹⁶ LATVIS, Henrikas; VARTBERGĖ, Hermanas. *Livonijos kronika* / vertė J. Jurginis. Vilnius, 1991, p. 197.

įsigytą Liaudos-Panekelpių dvarą¹⁷. Lietuvių pavardžių duomenų bazėje (LKIIS) nurodoma apie šios giminės lietuvišką pravardinę kilmę iš žodžio *kariezna* – labai liesas žmogus¹⁸.

Tiriant Proscveičių pavardę, būtų galima ją etimologiškai sieti su lietuvišku žodžiu *prastas*, *nekilmingas*, kilęs iš liaudies (LKIIS). Ir tikrai tikėtina versija, kad žmogus, kilęs iš liaudies, galbūt iš to paties Liaudos regiono ir pasižymėjęs karo lauke, iš *prasčiaus* (pavardė) tapo smulkios bajorijos atstovu, už nuopelnus mūšiuose jam suteikiant privilegijas ir apdovanojant dvarais. Rašytiniai šaltiniai byloja, kad 1687 metais Kasparas Proscveičius (h. Pelikan) testamentu perduoda Praščiučių ir Plaukių dvarus sūnui Rapolui ir sūnėnui, Mykolo sūnui Baltramiejui¹⁹. Vėliau Proscveičių bajorų palikuonys išplito Baisogalos, Naujamiesčio, Krekenavos, Pociūnėlių teritorijose. Bajorų Proscveičių pavardė taip pat žinoma šalia Raguvos – ten yra dar vienas Prasčiučių kaimas.

Už 2 km į šiaurės vakarus nuo Krekenavos įsikūręs Raičionių kaimas. LVIA dokumentuose galime rasti 1632 metais Povilo sūnams Vaitiekui ir Steponui Raicevičiams (h. Leliwa) pavedimą valdyti tėvo paliktą namą Krekenavos lauke. 1681 metais jau minima Vaitiekiaus sūnaus Sebastijono Jono Raicevičiaus iš Kazimiero Raicevičiaus įsigyta dalis Raičionių žemės²⁰. Ar Raicevičių pavardė sietina su dabartiniu Raičionių kaimu? Tuo tikslu reikėtų atlikti daugiau mokslinių tyrimų.

Istoriniuose dokumentuose minimas Ožinskų bajoriškos giminės pradininkas Jonas Vladislovas Goštautas Ožinskis (h. Lubicz). Jis, 1688 metais baigęs Vilniaus akademiją, išvyko tobulintis į Paryžių, o grįžęs vedė Juditą Bartasevičiūtę ir 1697 metais įsigijo Ožaičius šalia Vadaktų²¹. Tiek Ožaičių, tiek Ožinskų pavardė neabejotinai siejama su lietuvišku žodžiu „ožys“. Ti-

¹⁷ *Rodoslovnje dvorianskh rodov na bukvu „K“*. 1850–1912. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391, ap. 8, b. 2570.

¹⁸ Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. [Interaktyvus][žiūrėta 2018 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/pavardziu-duomenu-baze/>>.

¹⁹ *Rodoslovnje dvorian (Upitski, Vilkomirski, Shavelski, Rosiensi, Telshevski uezdi)*. 1832. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 708, ap. 2, b. 1192.

²⁰ *Delo obustonovlenye dvorianskogo proishozhdenija roda Raitsevichei, Upitskogo uezda-herb „Leliva“*. 1798. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391, ap. 5, b. 554.

²¹ *Opredefenye Vilenskogo dvorianskogo deputatskogo sobranie o dvorianstve lits na bukvi „O“, „P“, „R“ s ukazaniem herbov i geneologicheskikh tablic*. 1835. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391., ap. 1, b. 1046.

kėtina pravardinė pavardės kilmė iš žmogaus būdo bruožų: užsispyrimo, atkaklumo. Bet tai galime laikyti ir valstiečio, auginusio ožkas Ožaičių kaimė, užsispyrimu, paveldėtu iš žinomų didikų Goštautų giminės: atkaklus žmogus už karinius nuopelnus pateko į bajorų luomą. Tai faktas, kuris remiasi genealoginiais šio krašto tyrimais, rodančiais, kad visi šio krašto Ožinskai yra Jono Vladislavo Goštauto Ožinskio palikuonys.

Koryznų, Raicevičių, Proscievičių, Ožinskų bajoriškos kilmės giminių sėslumas – viena iš pagrindinių lietuvių savybių. Nuo senų laikų įvairiuose dokumentuose minimų giminių palikuonys iki šių dienų gyvena teritorijoje tarp Krekenavos, Naujamiesčio, Vadaktų, Baisogalos, Pociūnėlių. Tiriant šį kraštą galima rasti ir daugiau duomenų apie gimines, gyvenusias Liaudos krašte ir nuo seniausių laikų sietinas su lietuviškos kilmės bruožais ar vietovardžiais.

Yra žinoma ir apie kai kurias bajorų gimines, kurios tikrai atkeliavo į Lietuvą iš dabartinės Lenkijos teritorijos. Bajorų Chomentauskų (h. Prus I) giminė, minima XIX a. Krekenavos bažnytinių metrikų knygoje, manoma, į Lietuvą atsikėlė XVII a., o Šventupių dvarą paveldėjo 1766 m. spalio 21 d. aktu²².

Nėra iki galo aišku, iš kur Krekenavos krašte atsiranda Dzieržanauskų giminė, kuri Liaudos regiono bažnytinėse knygoje minima nuo 1745 metų, o LVIA medžiagoje randama faktų apie Uptytės žemėje Mykolo Jusevičiaus Lipskio patvirtintą Mėšlių-Krekenavėlės dvaro su visais valstiečiais pardavimą ponui Jonui Dzieržanauskui nuo 1713 iki 1797 metų²³. Krekenavos – Naujamiesčio ribose dažnai aptinkama Diržinauskų pavardė, tačiau sąsajų tarp šių dviejų pavardžių, be jų fonetinio skambesio, nerasta. Vis dėlto, remdamiesi Henriko Lowmianskio manymu, kad didieji kunigaikščiai samdydavo kariuomenėn didelę vietinių gyventojų dalį, taip pakeldami į bajorystės luomą ne tik visas šeimas, bet ir ištisus kaimus, galime spręsti, kodėl istoriniame Liaudos krašto regione XVI–XVIII a. susidarė tiek daug bajorkaimių su lietuviškų žodžių kilmės pavardėmis²⁴.

²² CHOMENTAUSKAS, Teodoras. *Šis bei tas iš Chomentauskų istorijos*. Vilnius, 1999, p. 12, 18.

²³ *Delo o dvorianskom proishozhdenii roda Dzerzhanovskih, Shawelski uезді*. 1841. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 708, ap. 2, b. 2341.

²⁴ JUZALA, Gustaw. Lietuvos lenkų istorinė savimonė. Mokslo darbai. *Liaudies kultūra*. 2008, 2(119), p. 38.

Reikia nepamiršti ir kitų istorinių įvykių, tokių kaip maras ir karai, kurių pasekmė – išnykę kaimai, išmirusios giminės, o senąsias pavardes mūsų krašte pakeitusios iki tol mums nebūdingos. Atslinkus maro epidemijai žmonės buvo iškraustomi iš savo namų, o kaimai su užsikrėtusiais mirusiaisiais sudeginami. Atvykę naujakuriai dažnai pakeisdavo vietovės pavadinimą. Didysis Šiaurės karas, maras ir badas paliko gilių pėdsakų ne tik mūsų pavardžių išsivystymui, bet ir mūsų genetinei kilmei. Visų šių katastrofų metu vykusi migracija pakeitė pavardžių lokalizaciją²⁵.

Krekenavos bazilikoje išlikęs archyvas nėra iki galo išnagrinėtas. Jame dar yra bažnytinių raštų ir kitų dokumentų, susijusių su mūsų krašto istorija. Nuskenuotos Krekenavos krikštų (nuo 1638 iki 1858 metų, iš viso 9 knygos), santuokų ir priešsantuokinių apklausų (nuo 1653 iki 1894 metų, iš viso 11 knygų), mirčių (nuo 1753 iki 1848 metų, iš viso 4 knygos) ir gyventojų surašymų, atliktų 1839, 1847, 1852, 1861, 1862 metais, knygos atskleidžia naujus, dar netirtus giminių klotus.

Krekenavos teritorijoje išplitusios Plėščių, Svirskių, Dilkų, Dzvonkų pavardės. Įdomu, kad šių pavardžių giminės atstovų didesnė koncentracija nustatyta skirtinguose kaimuose. Pavyzdžiui, Užliausių kaime gyventa daug Plėščių pavardės žmonių, Gringaliuose minima Dzvonkų giminė, vėliau tai pastebima Papalčių kaime, o Svirskių ir Dilkų giminės plito iš Pabiržių kaimo. Petraičių gentis gyveno Žydelių ir Šambalionių kaimuose, tikėtina, kilusi iš to paties protėvio. Paviėšinus Krekenavos archyvą, šių giminių medžius genealogai gali atsekti iki XVIII a.²⁶

Genetinių tyrimų reikšmė genealogijai

Esančios metrikų knygos ir įvairūs surašymai yra tikras lobynas visiems protėvių šaknų ieškotojams. Šiais laikais, gretindami istorinius dokumentus, ieškodami sąsajų ir skirtumų tarp regionų, tarp vardų, pavardžių, vietovardžių, turime atkreipti dėmesį ir sujungti jėgas su genetikos mokslu, kuriuo remdamiesi galėtume nustatyti savo panašumą ar skirtumą nuo kitų

²⁵ PETKŪNAS, Darius. *Didžiojo maro 300-ųjų metinių minėjimas*. Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčia. 2010, [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.liuteronai.lt/Parapijos/Sakiu-parapija/Naujienos/Didziojo-Mar0-300-uju-metiniu-minejimas>>.

²⁶ *Parapijiečių sąrašas*. 1861, p. 26, 69, 73–74, 110, 112–116, 128. Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bazilikos archyvas.

tos pačios pavardės atstovų, taip pat ir regionų. Lietuvoje jau buvo atlikti 180 žmonių mtDNR tyrimai, kurie parodė, kad lietuviai artimesni Šiaurės Europos populiacijų mtDNR genofondui. Kiekvienoje žmogaus ląstelėje yra šimtai mitochondrijų ir tūkstančiai mtDNR molekulių. Žmogaus mtDNR yra griežtai paveldima per motinos liniją. Mitochondrinės DNR (mtDNR) įvairovės tyrimai padeda atkurti žmogaus populiacijos istoriją, jo tarpusavio ryšius, migracijos kryptis ir kilmės laiką²⁷. Vyriškąją protėvių liniją galima atsekti per Y DNR chromosomos testą, jį atliekant nustatoma Y haplogrupė, kurią rodo DNR žymenys. Firmos, pavyzdžiui, „FamilyTreeDNA“ ar „Ancestry“, yra sukaupusios dideles DNR duomenų bazes, tai leidžia surasti genetiškai į mus panašius, ieškoti tarpusavio ryšio pasitelkiant genealoginius duomenis, atrasti emigravusius į kitas šalis giminaičius. Vienas iš dažnesnių genetinėje genealogijoje naudojamų testų – autosominių chromosomų testas. Juo galima nustatyti iš visų mūsų protėvių pusių su mumis susijusius asmenis, paveldėjusius tas pačias genų sekas. Kuo daugiau panašių sekų yra paveldėta, tuo artimesnis ryšys. Tačiau reikia nepamiršti, kad genų paveldimumas yra atsitiktinis ir nenuspėjamas, tad lieka rizika šio testo metu nepamatyti tolimesnių, genealoginiais įrašais patvirtintų giminaičių. Autosominių testų tyrimai rodo iki 5 kartų susijusius asmenis²⁸. Kuo daugiau šių testų tyrimų bus atlikta, tuo didesnė tikimybė nustatyti kiekvieno savo protėvio kilmės teritoriją ar kilmės kryptį. Minėti genetiniai tyrimai labai naudingi XIX–XX a. išvykusiems ir ryšius su Lietuva praradusiems emigrantams.

Išvados

1. Panevėžio kraštas iš tiesų turtingas bažnytinių metrikų įrašų, siekiančių XVII a. vidurį. Bažnytinės metrikos – visų mūsų protėvių istorija. Jos privalo būti išsaugotos ir naujomis, skaitmeninėmis formomis pateiktos ateinančioms kartoms.
2. Tyrinėdami bažnytines metrikas matome skirtingų pavardžių paplitimą visame Panevėžio regione. Valstiečių genealoginiai medžiai

²⁷ KASPERAVIČIŪTĖ, Dalia; KUČINSKAS, Vaidutis. Mitochondrial DNA Sequence Analysis in the Lithuanian Population. *Acta medica Lituanica*, 2004, vol. 11(1), p. 6.

²⁸ BUTLER, John M. *Fundamentals of Forensic DNA Typing*. Cambridge (Mass.): Academic Press, 2009, p. 34–39, 363–369.

siekia XVIII a. vidurį, bajorų – išlikę nuo XVII a. ir dar ankstesni. Pavardžių sąsajos su teritorijomis vertos dar detalesnio tyrimo, tačiau rasti duomenys grindžiami ne tik rastais vietovių pavadinimais, bet ir jose gyvenančių giminių pavardėmis.

3. Genealoginių ir istorinių vietų paieškų galimybės Panevėžio apylinkėse yra dar daug nepažintų ir neatrastų dokumentų, o ateities perspektyvai – genetiniai tyrimai, kurie leistų nustatyti mūsų tapatumą ir artumą šiuo metu intensyviai besimaišančiame pasaulyje.

Literatūra

1. BOČIULYTĖ, Asta; JUKNEVIČIUS, Petras. *Panevėžio rajono bažnyčios*. Panevėžys, 1995. 32 p.
2. BUTLER, John M. *Fundamentals of Forensic DNA Typing*. Cambridge (Mass.): Academic Press, 2009. 520 p.
3. CHOMENTAUSKAS, Teodoras. *Šis bei tas iš Chomentauskų istorijos*. Vilnius, 1999. 124 p.
4. *Delo obustonovlenye dvorianskogo proishozhdenija roda Raitsevichei, Upitskogo uезда–herb „Leliva“*. 1798. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391, ap. 5, b. 554.
5. *Delo o dvorianskom proishozhdenii roda Dzerzhanovskih, Shawelski uezdi*. 1841. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 708, ap. 2, b. 2341.
6. JUZALA, Gustaw. Lietuvos lenkų istorinė savimone. *Liaudies kultūra*, 2008, nr. 2(119), p. 38.
7. KASPERAVIČIŪTĖ, Dalia; KUČINSKAS, Vaidutis. Mitochondrial DNA Sequence Analysis in the Lithuanian Population. *Acta medica Lituanica*, 2004, vol. 11(1), p. 6.
8. *Krikštų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Karsakiškio Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčios archyvas.
9. *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XVIII–XIX a. Naujamiesčio Šv. Mato bažnyčios archyvas.
10. *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Pumpėnų Švč. M. Marijos Škaplierinės bažnyčios archyvas.
11. *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Ramygalos Šv. Jono krikštytojo bažnyčios archyvas.
12. *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XVIII–XIX a. Smilgių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas.
13. *Krikštų, santuokų, mirčių metrikų knygos*. XIX a. Subačiaus Švč. Trejybės bažnyčios archyvas.

14. *Kur Įstras pievomis virvena*: Pajstrio krašto praeitis ir dabartis. Sudarytojai Bronius Mažyulis, Stasė Mikeliūnienė. Panevėžys, 2010. 368 p.
15. LATVIS, Henrikas; VARTBERGĖ, Hermanas. *Livonijos kronika*. Vilnius, 1991. 222p.
16. *Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/pavardziu-duomenu-baze/>>.
17. *Opredeľenye Vilenskogo dvorianskogo deputatskogo sobranje o dvorianstve lits na bukvi „O“, „P“, „R“ s ukazaniem herbov i geneologicheskikh tablic*. 1835. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391, ap. 1, b. 1046.
18. *Pakalniškių kaimo istorija*, 1554–2015. Parengė Ona Giedrutė-Butkienė. Vilnius, 2015. 391, [1]: iliustr., faks., portr.
19. *Parapijiečių sąrašas*. 1861, p. 26, 69, 73–74, 110, 112–116, 128. Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bazilikos archyvas.
20. *Parapijiečių sąrašas*. 1854, p. 3–5, 18–19. Pušaloto Šv. apašt. Petro ir Povilo bažnyčios archyvas.
21. *Parapijiečių sąrašas*. 1888, p. 3, 30. Raguvo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios archyvas.
22. *Pasirašytas susitarimas dėl parapijų metrikų knygų skaitmeninimo*: Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos informacija. Iš *Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasytas-susitarimas-del-parapiju-metriku-knygu-skaitmeninimo>>.
23. PETKŪNAS, Darius. *Didžiojo maro 300-ųjų metinių minėjimas*. Iš *Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčia* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.liuteronai.lt/Parapijos/Sakiu-parapija/Naujienos/Didziojo-Mar0-300-uju-metiniu-minejimas>>.
24. *[Pušaloto, Pumpėnų Romos katalikų bažnyčių metrikų knygos]*. Iš *Pasvalia* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.pasvalia.lt/dokumentai/?type\[\]=metriku-knyga](http://www.pasvalia.lt/dokumentai/?type[]=metriku-knyga)>.
25. RAUDONIENĖ, Stasė. *Iš praeities dienų*. [Panevėžys, S. Raudonienė], 2013. 352 p.
26. *Rodoslovnye dvorianskh rodov na bukvu „K“*. 1850–1912. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 391, ap. 8, b. 2570.
27. *Rodoslovnye dvorian (Upitski, Vilkomirski, Shavelski, Rosiensi, Telshevski uezdi)*. 1832. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 708, ap. 2, b. 1192.
28. STALILIONIS, Algimantas. *Mūsų šaknys*. Panevėžys, 2016, 153, [2] p.